ORTAÇAĞDA ÖĞRENCİ OLMAK...

Prof. Dr. Tahir Balcı

Ortaçağ üniversiteleriyle ilgili olarak daha önce aktardığım bilgilerin ilgi çekmesi nedeniyle konuyu sürdürme gereği duydum. Okuyucu aktarılan bilgileri egzotik bir öykü bakışıyla okuyabileceği gibi, günümüzle de bir karşılaştırma yapabilir ve kendi konumunu yorumlayabilir.

Bu yazıda ağırlıklı olarak G. Kaufmann'ın ortaçağdaki öğrencilerle ilgili yazdıklarını aktaracağım. Kaufmann'a göre (1959) üniversitelerin ilk oluşumlarında öğretici-öğrenci arasında önemli bir fark yoktu. **Kendini yeterli bulan herkes öğrenci kaydedip ders verebiliyordu**. Böylece öğretici + öğrenciden oluşan ve ***universitas*** denen birlikler oluştu. Birlik üyesi öğretici ve öğrencilere ***scolares, studentes*** ya da ***clerici*** gibi adlar veriliyordu. **Universitas**'ların yetkili mercilerce (kral, şehir yönetimi ya da kilise) tanınması sonucu birlikler tüzel kişilik kazanmaya ve üniversite olarak kurumsallaşmaya başlamıştır.

Eskiden beri öğrenci, üniversitenin anaetmenidir. **Rektörü dahil tüm yöneticileri öğrencilerce seçilen üniversiteler vardı ve bunlara universitates scolarium deniyordu**. Diğer üniversite yönetim biçimlerinde de öğrenciler kendilerini ilgilendiren konulardaki toplantılara katılıp genellikle oy kulllanabiliyorlardı.

Üniversitelerin en önemli görevi başka şehirlerden gelen öğrencilere yardımcı olmaktı; bu ilke o kadar önemli idi ki, Bologna'da yerliler, birliklerin doğal üyesi sayılmıyordu.

Birlikler ilk kurulduklarında öğrencilerden bağış adı altında ücret alınıyordu. Bu uygulama yoksulları birlikten dolaylı olarak dışladığı için şikayet konusu oluyordu. Daha sonra öğreticilere maaş bağlanmasıyla yoksullardan bağış alınmaz oldu; bazı yerlerde öğrenim tamamen ücretsizdi.

Ortaçağda hemşehrilik ilişkileri çok önemliydi; öyle ki, bir öğrencinin işlediği suçtan hemşehrileri de sorumlu tutulabiliyordu; bu yanlış uygulama sonradan kaldırıldığını görüyoruz.

Öğrenciler örgütlenerek şehri terkedip kendilerine daha iyi olanaklar sunma sözü veren Roma'ya göç etme tehdidinde bulunmuşlardı; sonuçta birçok taviz koparmayı başarmışlardı. Sözgelimi Bologna Üniversitesi'nde öğrecileri koruyucu birçok yasa çıkarıldı. Yine de şehir yönetimleri, **başka şehirlere göç edip okumayı ağır suç kapsamına almayı ihmal etmemişlerdi**. Hatta öğreticilere, öğrencileri başka şehre göç etmeye kışkırtmayacaklarına ilişkin yemin ettiriliyordu. O dönemde ünlü Bolognalı öğretici/**profesör Jacobus de Belviso'nun, Perugia'da çalıştığı için 10 gün içinde memleketine dönmemesi durumunda bütün mallarına el koymakla ve şehir vatandaşlığından çıkarılmakla tehit edildiğini öğreniyoruz.** Bunun üzerine **kral Justinian Roma, Beyrut ve İstanbul dışında yapılacak hukuk öğreniminin tanınmayacağına ilişkin bir yasa çıkarmıştı.**

Şehirlerin birbirlerinin **öğrencilerini transfer etmek için çok cazip teklifler**de bulunduğunu, örneğin Vercelli Üniversitesi'nin Padualı öğrencilere transfer karşılığında ilk etapta 500 **konut, uygun taşınma koşulları, kütüphane, kitap, kendi vatandaşlarıyla eşit haklar** sözverdiğini, bunun üzerine öğrencilerin 8 yıllığına topluca Vercelli'ye gittiğini görmek de ilginç bir konudur.

Öğreticilere (profesörlere) sağlanan ayrıcalıklar öğrencilere de tanınıyordu. Fakat - kayıtlara göre - **öğrenciler kibirli davranarak, kaba şakalar yaparak, vatandaşlarla kavga ederek ve bahçelerini yağmalayarak, kadınlara sarkarak, geceleri ayaklarını parke taşlarına vurmak suretiyle rahatsızlık yaratarak ve düğünlerde sürekli önplana çıkmak isteyerek kendilerine sağlanan ayrıcalıkları sık sık kötüye kullanıyordu**. Silahlı kavgalar bile görülebiliyordu. Böyle durumlarda suç duyuruları önce eyalet valilerine, il idarelerine ya da Roma'ya yapıldığı için bu makamlar davaları üniversiteye karşı pazarlık konusu yapıyordu. Oysa büyük oranda özerk olan üniversiteler bu oyunlara alışık değildi. **Özellikle ruhani sınıftan gelen öğrenciler büyük sorunlar yaratıyordu.**

Bugün olduğu gibi o zaman da zengin ve nüfuzlu kişilerin torpil istemleri rektör için bir başbelasıydı. Zengin öğrenciler okumayı sadece diploma almaya yönelik bir prestij aracı olarak gördüklerinden dolayı sınav disiplininin gevşek olduğu üniversiteleri yeğliyorlardı. Öğrenciyi para kaynağı olarak gören rektörler ise eğitimin niteliğini gözardı edebiliyordu. Böylece üniversite yönetimleri yetkili oldukları halde gerekli reformları yapamamış, reformları yapmak eyalet hükümetlerine düşmüştü.

Kaynakça

Grundmann, H. Vom Ursprung der Universitaet im Mittelalter. Berlin, 1957.
Kaufmann, G. Geschichte der deutschen Universitaeten I. Heidelberg, 1959.
Kaufmann, G. Geschichte der deutschen Universitaeten II. Heidelberg, 1958.
Keussen, H. Die alte Universitaet Köln. Grundzüge ihrer Verfassung und Geschichte. Köln, 1934.